

VIER KRITIEKPUNTEN OP DE STAAT VAN DE RECHTSPRAAK

De derde macht wankelt

De rechtspraak is er slecht aan toe, concludeert de vierjaarlijkse visitatiecommissie in een alarmerend rapport. Het ontbreekt aan geld, capaciteit en visie. Zaken blijven te lang op de plank liggen. Verbetering lijkt ver weg.

De Nederlandse rechtspraak is te traag en moderniseert niet snel genoeg. Dat komt door een gebrek aan capaciteit, geld, zelfreflectie en visie op bestuurlijk niveau. Als dat niet snel verandert, moet van buitenaf worden ingegrepen om te voorkomen dat het vertrouwen van burgers wordt aangetast en de rechtsstaat wordt ondermijnd. Tot die vernietigende conclusie komt de Commissie Visitatie Gerechten, die eens in de vier jaar alle gerechten in Nederland onderzoekt.

Kwaliteit staat onder druk

'Wij hebben gerechten gezien met een tekort van tien rechters', zegt visitatiecommissie-voorzitter Joyce Sylvester. De oud-politicus en voormalig burgemeester waarschuwt voor een te grote werkdruk bij rechters. Dat komt niet alleen door geldgebrek maar ook door een gebrek aan visie, stelt zij. 'We kregen als verklaring bijvoorbeeld te horen dat ineens iedereen met pensioen ging. Daarvan zeggen wij: zoiets kun je zien aankomen.'

Door het capaciteitsgebrek staat de kwaliteit van de rechtspraak onder druk. Zo is het voor een goed procesverloop belangrijk dat bij grote zaken steeds dezelfde rechters op alle zittingen verschijnen, maar dat lukt vaak niet door roostertechnische problemen. Ook wordt een zaak soms door één rechter behandeld, terwijl dat er eigenlijk drie zouden moeten zijn.

'Wij ontkennen niet dat we vanuit schaarste keuzes moeten maken', reageert voorzitter Henk Naves van de Raad voor de rechtspraak, het bestuursorgaan van alle gerechten. 'Daardoor worden altijd mensen in rechtszaken achtergesteld, en dat geeft veel ongemak bij de bestuurders.'

Een ander gevolg van het capaciteitsprobleem is tijdgebrek, waardoor zaken 'te lang op de plank blijven liggen'. Soms duurt het veel langer dan een jaar voordat een zaak op zitting komt. Dit probleem wordt al lang onderkend, maar de commissie concludeert dat daar 'niet of nauwelijks verbetering in zit'.

Gerechten gaan niet met de tijd mee: er wordt nog gefaxt

Naast een enquête onder de ruim tienduizend rechtspraakmedewerkers sprak de visitatiecommissie met achthonderd betrokkenen. Velen geven aan dat ze 'met schaamte' tegen vrienden zeggen dat in het gerechtsgebouw nog steeds met de fax wordt gewerkt. Een grootschalig digitaliseringsproject is mislukt. Daarmee ging 40 miljoen euro 'down the drain', zoals oud-voorzitter Frits Bakker van de Raad voor de rechtspraak het noemt. Veel papierwerk wordt handmatig verwerkt, wat vertraging veroorzaakt. Mede door de mislukking van dat ict-project kampt de rechtspraak jaarlijks met een tekort van 35- tot 40 miljoen euro. Daarnaast is de rechterlijke macht

Er is een fors tekort aan rechters. Daardoor gaat de kwaliteit van de rechtspraak achteruit.

Foto ANP

'te veel naar binnen gekeerd', benadrukt Joyce Sylvester. 'Richt je meer op de buitenwereld, kijk waar behoefte aan is.' Naast 'ouderwetse' communicatie hekelt zij het feit dat de rechtspraak tot dusver geen goed diversiteitsbeleid heeft, waardoor er vooral vrouwen rondlopen, en 'te weinig mannen, mensen van een niet-westerse komaf of bijvoorbeeld gehandicapten'. De rechterlijke macht is, kort samengevat, 'geen afspiegeling van de moderne maatschappij en dus niet toekomstbestendig'.

De rechterlijke macht is te veel naar binnen gekeerd

Joyce Sylvester, voorzitter
Commissie Visitatie Gerechten

Gebrekkig leiderschap

Binnen de rechtspraak is 'geen breed gedragen visie' van hoe zaken moeten worden verbeterd. Dat komt volgens de onderzoekscommissie doordat de rol van het bestuur, de Raad voor de rechtspraak, niet duidelijk is. 'In discussies over het noodzakelijke veranderingsproces is niet duidelijk wie nou de knoop moet doorhakken.' Robine de Lange-Tegelaar, voorzitter van de Vereniging van Rechtbankpresidenten, verklaart die onduidelijkheid door de onafhankelijkheid van rechters - 'Die eigenstandigheid gaat

ten koste van goede samenwerking.' Anders gezegd: rechters focussen 'te veel op hun eigen zaken en te weinig op het grote geheel'.

Voorzitter Joyce Sylvester van de visitatiecommissie verwoordt het stellig: 'Er is dringend gezaghebbend leiderschap nodig.' Om die reden wil de commissie voortaan, naast de gerechten, ook de Raad voor de rechtspraak kritisch gaan onderzoeken. De nieuwe voorzitter van de Raad, Henk Naves, staat hier welwillend tegenover. Gevraagd naar wat hij anders gaat doen dan zijn voorganger, antwoordt Naves dat de Raad 'veel meer deed dan zijn wettelijke taken'. Zelf zal hij zich meer richten op de grote lijn en visie - 'zorgen dat we maatschappelijk relevant en effectief blijven' - en meer delegeren naar de besturen van de gerechten. Hij wil allereerst de financiën en de digitalisering op orde krijgen, 'en zodoende de onrust wegwerken. Er is grote behoefte aan rust.'

Verkeerd productieproces

Al sinds 2012 klagen rechters over het ingevoerde beleid van productiedoelstellingen en minutenprijzen. 'Wij zijn geen 'koekjesfabriek', schreven boze rechters na de invoering van dit nieuwe beleid in een kritisch manifest.

De visitatiecommissie onderschrijft die kritiek, en stelt dat 'dat bedrijfsmatig en efficiënt werken niet hoort bij de rechtspraak, die er in de eerste plaats moet zijn voor de publieke waarden. Daar past zo'n managementconstructie niet bij.'

Volgens de visitatiecommissie gaat die druk van productienormen ten koste van bijvoorbeeld ondertoezichtstelling van kwetsbare kinderen - die zou soms te lang duren. Namens de rechtbankpresidenten zegt Robine de Lange-Tegelaar dat ze zich niet in dit beeld herkent; spoedeisende zaken zoals ondertoezichtstelling worden volgens haar juist wel goed en met voorrang behandeld. Maar de visitatiecommissie 'ziet helaas een ander beeld'.

Waar de professionalisering te ver is doorgeschooten, voert de rechtspraak omgekeerd een gebrekkig personeelsbeleid. Functioneringsgesprekken worden 'onvoldoende regelmatig of niet gehouden' en slechts de helft van alle medewerkers maakt afspraken voor zijn of haar professionele ontwikkeling en bijscholing. Er wordt structureel overgewerkt en het te hoge ziekteverzuim wordt niet effectief genoeg aangepakt.

De Raad voor de rechtspraak gaat zich inzetten voor verbetering, belooft voorzitter Henk Naves.

Er gaan ook dingen goed, benadrukt Joyce Sylvester. Rechters, medewerkers en rechtbankbesturen werken 'dagelijks met veel toewijding aan deskundige en toegankelijke rechtspraak'. Maar verbeteringen en innovatie zijn volgens haar dringend nodig: 'Een goede, stevige rechtspraak is noodzakelijk voor een goed functionerende rechtsstaat. We hebben het hier wel over de derde staatsmacht.'

Wil Thijssen